

**BO‘LAJAK MAKTABGACHA TA’LIM MUTAXASSISLARINING
INNOVATSION KASBIY FAOLIYATINI O‘STIRISH**

Atajonova Aysha Qo‘zibayevna

Xiva pedagogika kollejining ona tili va adabiyot o‘qituvchisi

Annotatsiya: Maqolada bo‘lajak maktabgacha ta’lim mutaxassislarining innovatsion kasbiy faoliyatga tayyorgarligini belgilash parametrlari va ko‘rsatkichlari haqida fikr yuritilgan. Shuningdek, bo‘lajak maktabgacha ta’lim mutaxassislari innovatsion kasbiy faoliyatiga xos bo‘lgan barcha sifatlarni yaxshi egallash omillari muhokama qilingan.

Kalit so‘zlar: maktabgacha ta’lim, maktabgacha ta’lim mutaxassisi, innovatsion kasbiy faoliyat, ijodiy yondashuv, pedagogik jarayon, malakali kadr, tarbiyalanuvchi, kasbiy rivojlanish.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoev tomonidan 2016 yil 29 dekabrda qabul qilingan «2017-2021 yillarda maktabgacha ta’lim tizimini yanada takomillashtirish choratadbirlari to‘g‘risida»gi PQ-2707-son qaror maktabgacha ta’lim tizimini yanada takomillashtirish, moddiy-texnika bazasini mustahkamlash, maktabgacha ta’lim muassasalari tarmog‘ini kengaytirish, malakali pedagog kadrlar bilan ta’minlash, bolalarni maktab ta’limiga tayyorlash darajasini tubdan yaxshilash, ta’lim-tarbiya jarayoniga zamonaviy ta’lim dasturlari va texnologiyalarini tatbiq etish, bolalarni har tomonlama intellektual, axloqiy, estetik va jismoniy rivojlantirish uchun shart-sharoitlar yaratishga qaratilganligi bejiz emas¹.

Har bir bola o‘ziga xos xulq-atvor va xarakterga ega. Bo‘lajak pedagog-tarbiyachilar ta’lim-tarbiya berishda ularning o‘ziga xos xususiyatlarini bilishlari va ko‘nikmalariga ega bo‘lishlari lozim. Pedagogik faoliyatga tayyorlanayotgan talabalar, pedagog-tarbiyachi kasbiga xos bo‘lgan barcha sifatlarni yaxshi egallagan bo‘lishlari kerak. Buning uchun pedagogika oliy o‘quv yurtlarida talabalarni tanlab olishda ularning pedagogik layoqatga egaligini aniqlash lozim.

Kasbiy rivojlanishning asosiy ko‘rsatkichi sifatida kasbiy layoqat, ya’ni bilim, ko‘nikma va malakalar ko‘rsatib o‘tilgan. Shu bois kasb tanlash bo‘yicha keng ko‘lamdagi empirik materiallarda kasbiy sifatlarni turli xil mehnat faoliyatiga muvofiq tanlangan. Tadqiqotlarda ta’kidlanishicha, kasbiy layoqat egasi o‘zida bir qator sifatlarni majmuini emas, balki ularning sintezi, funksional apparati sifatida faoliyat muvaffaqiyatini ta’minlaydi.

Kasbiy kamolotni belgilovchi asosiy psixologik omillar orasida shaxsning

¹ O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2016 yil 29 dekabrda qabul qilingan «2017-2021 yillarda maktabgacha ta’lim tizimini yanada takomillashtirish choratadbirlari to‘g‘risida»gi PQ-2707 son qarori. // O‘zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to‘plami, 2017 yil 9 yanvar, 1-son, 11-modda.

individual psixologik xususiyatlariga alohida urg‘u beriladi. Kasbiy faoliyatga o‘tish uzluksiz, bosqichli faoliyat bo‘lib, ta‘limda mustaqil kasbiy faoliyatga o‘tish har bir insonning e‘tiborga molik jihatidir. Bugungi sharoitda kasbiy tajriba, mutaxassisning kasbiy faoliyati yakunlangunga qadar ma‘lum darajada eskirib bormoqda. Shu bois, shaxsning o‘ziga munosib kasb tanlashida ham bunday holatlarning ta‘siri bor. Shu sababli ham, shaxsning kasbni to‘g‘ri tanlaganligi, uning mayllari, qiziqishlari, kasbiy yo‘nalishlari va tayyorgarligi, kasbiy ustanovkalaridagi o‘zgarishlarni muntazam o‘rganish alohida ahamiyatga ega. Chunki muayyan kasbni egallashning dastlabki bosqichida bo‘lg‘usi mutaxassis uni egallash uchun nima qilish zarurligini yetarlicha tasavvur qila olmaydi².

Ma‘lumki, bo‘lajak maktabgacha ta‘lim mutaxassislarini innovatsion kasbiy faoliyatga tayyorlash jarayoni pedagogika oliy o‘quv yurtlarida amalga oshiriladi. Hozirgi kunda davlat va jamiyat tomonidan maktabgacha ta‘lim sohasi mutaxassislarini tayyorlash jarayoni oldiga yangi talablar qo‘yilmoqda.

Pedagog-tarbiyachilarni tayyorlashga qo‘yilgan talablar bo‘lajak pedagog-tarbiyachi modelida o‘z ifodasini topishi kerak. Ushbu model maqola muallifi tomonidan ishlab chiqilmoqda. Maqolada berilgan fikrlar taklif sifatida kiritilmoqda. Keyinchalik muallif o‘z tadqiqot ishi doirasida modelni amaliy tajribadan o‘tkazishni rejalashtirgan. Bu model bo‘lajak pedagog-tarbiyachilarning kasbiy tayyorgarligiga qo‘yiladigan talablarni hisobga olgan holda yaratilishi lozim. Mazkur model uchta o‘zaro aloqador tarkibiy qismdan iborat:

1. Bo‘lajak pedagog-tarbiyachining kasbiy sifatleri;
2. Bolalarni rivojlantirishga oid bilimlar majmui;
3. Maktabgacha ta‘lim jarayonni tashkil etish uchun zarur ko‘nikma va malakalar tizimi.

Bu tushunchalar o‘zaro muvofiqlashgan bo‘lib, bo‘lajak pedagog-tarbiyachining faoliyat ko‘rsatishi va ta‘lim-tarbiya jarayonini tashkil etishiga yo‘naltirilgan harakatini ifodalaydi. Bo‘lajak pedagog-tarbiyachilarning kasbiy sifatleri modelning birinchi qismi sirasiga: g‘oyaviy yetuklik; e‘tiqodlilik; pedagogik faoliyatga intilish, unga qiziqish; pedagogik vazifalarni ijodiy ravishda hal qilishga bo‘lgan ehtiyoj kabi kasbiy-axloqiy sifatlar kiradi. Bular pedagog-tarbiyachilarning o‘z kasbi va tarbiyalanuvchilarga bo‘lgan munosabatlarida ifodalanadi.

Mazkur modelning ikkinchi qismida bolalarni rivojlantirish va istiqboldagi o‘quv faoliyatiga tayyorlash haqidagi bilimlar majmui o‘z ifodasini topgan. Bo‘lajak pedagogtarbiyachilar bolalarni rivojlantirish qonuniyatlarini bilishi, ularni shakllantirish vositalari to‘g‘risida ma‘lumotga ega bo‘lishi, ularga taqdim etiladigan bilimlar, tushunchalar, ma‘lumotlarning bola shaxsini shakllantirishdagi ahamiyatini

² Djuraeva B.R., Umarova X.A., Tojiboeva H.M., Nazirova G.M. Organizatsionno-soderjatelnye osnovy innovatsionnoy deyatelnosti doshkolnykh obrazovatelnykh uchrejdeniy / Metodicheskoe posobie. – Toshkent: O‘zPFITI, 2016. - 100 str.

anglab yetishi lozim.

Modelning uchinchi qismini bo'lajak pedagogtarbiyachilarning kasbiy ko'nikmalari va malakalari tashkil etadi. Pedagog-tarbiyachilar bolalar bilan ishlashda ilmiy bilimlar asosida o'zining faol hayotiy nuqtai nazarini ifodalashi uchun quyidagilarni bilishi zarur: tarbiyalanuvchilar shaxsi va ularning ayrim sifatlarini kompleks metodikalar yordamida o'rganish; tarbiyalanuvchilar shaxsi va ular jamoasini rivojlantirishni loyihalashtirish; maktabgacha ta'lim jarayonini rejalashtirish va amalga oshirish; ta'lim-tarbiya jarayonida tarbiyalanuvchilarni tarbiyalashga erishish; ta'lim-tarbiya jarayonini kompleks boshqarish; tarbiyalanuvchilarning aqliy rivojlanish darajalarini baholash mezonlarini aniqlab, bu sohada samaradorlikka erishish; tarbiyalanuvchilarga qat'iy, axloqiy me'yoriy talablar qo'ya olish; tarbiyalanuvchilar jamoasida qulay pedagogik muhitni vujudga keltirish; pedagog-tarbiyachi sifatida o'z faoliyatini rejalashtirish va amalga oshirish kabilar³.

Yuqoridagilardan kelib chiqqan holda bo'lajak maktabgacha ta'lim mutaxassislarini innovatsion kasbiy faoliyatga tayyorgarligini belgilash parametrlarini ishlab chiqdik. Ular:

- bo'lajak pedagog-tarbiyachida kasbiy sifatning shakllanganligi;
- bo'lajak pedagog-tarbiyachida ta'lim-tarbiya berish mahoratining shakllanganligi;
- insonparvarlik sifatlarining shakllanganligi;
- ma'naviy-madaniy tayyorgarlikning tarkib topganligi;
- kasbiy pedagogik fikrlashning takomillashtirilganligi;
- tashxislash, pedagogik-psixologik tayyorgarlikning ta'minlanganligi;
- bo'lajak pedagog-tarbiyachilarning ilmiy tadqiqot faoliyatiga yo'naltirilganligi;
- kommunikativ qobiliyatga egaligi va individual ijodiy rivojlanish mayllarining qo'llab-quvvatlanganligi;
- tarbiyalanuvchilar faoliyatini rag'batlantirish kompetensiyasiga egaligi;
- pedagogik nazokatning tarkib topganligi;
- tarbiyalanuvchilarga nisbatan talabchanlik va adolatlilik sifatlarining shakllanganligi;
- mustaqil bilim olish ko'nikmalarining barqarorlashganligi;
- pedagogik odobga egalik;
- umuminsoniy va milliy qadriyatlarni hurmat qilishi;
- kitobxonlik madaniyatining tarkib topganligi;
- obrazli o'qish ko'nikmalarining shakllanganligi;
- tashkilotchilik, ta'lim-tarbiya ishlarini tashkil etishga yo'nalganligi;
- pedagogika fanining so'nggi yutuqlari, ilg'or pedagogik va innovatsion

³ «Maktabgacha ta'lim muassasalarida ta'lim jarayonining sifati va samaradorligini takomillashtirish: muammo va yechimlar» mavzusidagi respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari. - T.: O'zPFITI. LESSON PRESS. 2017 yil 15 sentyabr. - 168 bet.

texnologiyalarni qo‘lly olishga tayyorligi kabilar.

Muallifning tadqiqoti doirasidagi o‘rganishlar natijasida aniqlandiki maktabgacha ta’lim-tarbiya jarayonida pedagogik munosabatlarning tarkibiy qismi bo‘lgan muloqot quyidagi shakllarda uyushtiriladi:

- pedagogik jarayonni loyihalash;
- tarbiyalanuvchilar guruhi bilan muloqotga kirishish;
- rivojlantiruvchi pedagogik jarayonda muloqot jarayonini boshqarishni tashkil etish;
- faoliyatni amalga oshirish jarayonida yuzaga keladigan muloqot tizimining andozasini yaratish;
- tarbiyalanuvchilar bilan bevosita muloqotni tashkil etish kabilar.

Maktabgacha ta’lim-tarbiya jarayonini tashkil etishda pedagog-tarbiyachilar va tarbiyalanuvchilar orasidagi o‘zaro munosabat va muloqotning bir necha turlari mavjud bo‘lib, ular sust-ijobiy, barqaror ijobiy hamda beqaror bo‘ladi⁴.

XULOSA

Tadqiqot natijasida quyidagi xulosalarni keltirish mumkin:

- bugungi kunda maktabgacha va ta’lim muassasalari pedagoglarida kasbiy faoliyat tajribasi, pedagogik jamoa, ta’lim-tarbiya jarayoni hamda ta’lim muassasasini boshqarish ko‘nikmalarining yetarlicha rivojlanmaganligini ko‘rsatdi;
- mamlakatimizda maktabgacha ta’lim tizimi tubdan islooh qilinayotgan hozirgi davrda mazkur ta’lim muassasalarida faoliyat ko‘rsatadigan pedagoglarning bilim saviyasiga, kasbiy mahoratiga katta talablar qo‘yilmoqda;
- maktabgacha ta’lim muassasalarida tarmoqlarning kengayishi, davlat va nodavlat muassasalari sektorining rivojlanishi barobarida ushbu ta’lim muassasalarida faoliyat ko‘rsatadigan pedagoglar kasbiy faoliyatining o‘ziga xos jihatlari, pedagogik jarayon va ta’lim muassasasini boshqarish, uni rivojlantirish mexanizmlarini puxta o‘zlashtirishlari talab qilinadi;
- maktabgacha ta’lim sohasidagi ijtimoiy buyurtma ko‘lamining kengayishi bo‘lajak mutaxassislarni tayyorlash jarayoni oldiga o‘ziga xos talablar qo‘ymoqdaki, bu kasbiy ta’lim jarayoniga faoliyatli, kreativ, shaxsga yo‘naltirilgan yondashuvlarni keng tatbiq qilish zaruriyatini kuchaytirdi;
- maktabgacha ta’lim tizimi, unda faoliyat ko‘rsatadigan pedagogik kadrlar bilim darajasini takomillashtirish ehtiyoji bu sohada faoliyat ko‘rsatadigan mutaxassislarni tayyorlashning nazariy asoslarini rivojlantirish yangi yondashuvlar bilan boyitish ehtiyojini keltirib chiqardi. Maktabgacha ta’limni sifat jihatdan takomillashtirish unga qo‘yilgan talablarni hisobga olgan holda tanqidiy tahlil qilish hamda yangilash bilan bir qatorda, mazkur ta’lim muassasalarida pedagogik jarayonlarni tashkil etish va boshqarish tizimini mazmun jihatdan boyitish talab qilinadi.

⁴ Pedagogika: ensiklopediya. III jild. - Toshkent: «O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi» davlat ilmiy nashriyoti, 2017.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2016 yil 29 dekabrda «2017-2021 yillarda maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi PQ-2707 son qarori. // O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami, 2017 yil 9 yanvar, 1-son, 11-modda.

2. Djuraeva B.R., Umarova X.A., Tojiboeva H.M., Nazirova G.M. Organizatsionno-soderjatelnye osnovy innovatsionnoy deyatelnosti doshkolnykh obrazovatelnykh uchrejdeniy / Metodicheskoe posobie. – Toshkent: O'zPFITI, 2016. - 100 str.

3. «Maktabgacha ta'lim muassasalarida ta'lim jarayonining sifati va samaradorligini takomillashtirish: muammo va yechimlar» mavzusidagi respublika ilmiyamaliy konferensiyasi materiallari. - T.: O'zPFITI. LESSON PRESS. 2017 yil 15 sentyabr. - 168 bet.

4. Pedagogika: ensiklopediya. III jild. - Toshkent: «O'zbekiston milliy ensiklopediyasi» davlat ilmiy nashriyoti, 2017.